

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

На правах рукопису

ЗАМУРУЄВ Віталій Миколайович

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
(на прикладі промислових підприємств)**

Спеціальність 08. 06. 01. - Економіка підприємств і форми
господарювання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк - 1996

00757243 (S)

6 58
Дисертація є рукописом

Роботу виконано в Інституті економіки промисловості НАН України

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
Кліяненко Борис Терентійович

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
Поклонський Федір Юхимович

- кандидат економічних наук, доцент
Долганов Геннадій Федорович

Провідна організація - Донбаський гірничо-металургійний інститут
Міністерства освіти України, м. Алчевськ

Захист дисертації відбудеться 5 грудня 1996 року о 14-00
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 06.08.02 в Інституті
економіки промисловості НАН України за адресою: 340048,
м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
економіки промисловості НАН України.

Автореферат разіслано 4 листопада 1996 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради

Кузьменко Л. М.

1 Загальна характеристика роботи

1.1. Актуальність дослідження. Дослідження, які проведено українськими і зарубіжними економістами, а також сучасний рівень розвитку економіки України та окремих її регіонів, свідчать про те, що командно-адміністративна система управління показала свою неспроможність, а перші економічні реформи, що спрямовані на створення ринкових умов господарювання, не досягли очікуваних результатів.

Відбувся різкий спад обсягів промислового виробництва, основні фонди морально і фізично застаріли. Ступінь їх спрацювання в провідних галузях промисловості досяг 45-60 %.

Низький рівень технічного розвитку виробництва зумовив зниження показників ефективності роботи промислових підприємств і якості продукції, що випускається, підвищення її енерго- і матеріаломісткості. В зв'язку з цим готова продукція неконкурентоспроможна на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Однією із головних причин погіршення стану економіки є неефективність механізму централізованого планування, який виявився неспроможним конкурувати із сучасними засобами управління.

Тому перехід до економічної системи, що базується на ринкових стосунках, обумовив актуальність формування нового економічного механізму забезпечення ефективності виробництва. Це в значній мірі стосується і проблем якості, оскільки в нових умовах господарювання висока якість продукції, її конкурентоспроможність стають важливими факторами поліпшення результативності роботи підприємств.

У зв'язку з трансформацією економіки України в ринкову, окремі аспекти проблеми підвищення ефективності промислового виробництва потребують додаткових досліджень. Це, в першу чергу, стосується питань удосконалення механізму забезпечення ефективності виробництва, питань оптимізації витрат на підвищення ефективності виробництва та якості продукції і стимулювання інноваційної діяльності. Їх рішенняю і присвячена ця робота.

1. 2. Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в узагальненні теоретичних, розвитку методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення економічного механізму забезпечення ефективності виробництва.

Досягнення поставленої мети вимагає розробки комплексу взаємопов'язаних методичних і практичних завдань :

- дослідження суті і стану проблеми підвищення ефективності;
- аналізу теоретичних аспектів і практичного досвіду економічних методів управління ефективністю промислового виробництва;
- вироблення пропозицій по удосконаленню механізму забезпечення ефективності на рівні підприємств;
- дослідження умов підвищення ефективності виробництва;
- обґрунтування пропозицій по стабілізації роботи промислових підприємств;
- оптимізації витрат на підвищення якості продукції і ефективності виробництва;
- розробки методичних рекомендацій по стимулюванню інноваційної діяльності.

1. 3. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є економічні і організаційні умови, а також механізм забезпечення ефективності промислового виробництва. Об'єктом дослідження обрані промислові підприємства Луганської області.

1. 4. Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали наукові праці класиків економічної науки, публікації вітчизняних та зарубіжних учених та практиків, системний підхід до проблем, що аналізуються.

Як спеціальні методи дослідження використані: прийоми та засоби техніко-економічного аналізу та синтезу, експертних оцінок, статистичних порівнянь, угруповань; економіко-математичне моделювання.

В роботі використані законодавчі акти з питань реформування економіки, матеріали первинного обліку і звіту промислових підприємств, результати спеціальних досліджень.

1. 5. Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна результатів дослідження полягає у розвитку методичних положень і розробці практичних рекомендацій по вдосконаленню економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва на основі визначення раціонального рівня

рентабельності і продуктивності праці з урахуванням витрат на підвищення якості продукції.

На захист виносяться такі результати роботи, що відзначаються науковою новизною :

розвиток аспекту взаємозв'язку економічних категорій ефективності виробництва, продуктивності праці і якості продукції;

обґрунтування положень по стабілізації роботи промислових підприємств регіону;

визначення оптимального рівня витрат на підвищення ефективності виробництва і якості продукції;

новий методичний підхід до вдосконалення економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва.

1.6. Практична цінність результатів дослідження. Практична значимість проведеного дослідження полягає в розробці економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва, в основу якого покладено дійові методи та інструменти управління, а також удосконалені системи стимулювання інноваційної діяльності.

Вказаний механізм включає : економічні і організаційні методи управління; як інструменти управління використовуються бізнес - плани підприємств, економічна модель раціонального рівня рентабельності з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції і комплексна система стимулювання інноваційної діяльності.

Застосування такого механізму сприяє прискореній адаптації підприємств до ринкових умов, підвищенню зацікавленості робітників в інноваційній діяльності, випуску високоякісної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції і ефективній роботі підприємств.

1.7. Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні наукові ідеї і положення дисертації обговорювалися на міжнародному науково-практичному семінарі, регіональній науково - практичній конференції, а також на засіданнях наукових рад і проблемних семінарах Інституту економіки промисловості НАН України і його Луганського філіалу. Розроблені в процесі

дослідження положення по оптимізації витрат на підвищення якості продукції, формуванню механізму раціонального співвідношення показників ефективності виробництва і якості продукції, а також науково-методичні рекомендації щодо підвищення продуктивності промислового виробництва (на основі стимулювання інноваційної діяльності) ухвалені Українською Національною Компанією "Укрсільгоспмаш".

1. 8. Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 7 робіт загальним обсягом 10, 8 д.а., з них авторів належить 2, 93 д.а.

1.9. Структура і обсяг роботи. Дисертація містить вступ, три розділи, висновки загальним обсягом 165 машинописних сторінок, має 14 таблиць, 6 малюнків, а також список літератури з 152 найменувань, 4 додатки.

2 Основні положення дисертації

2. 1. Конкурентна ринкова система, як свідчить досвід високорозвинутих країн світового співтовариства, створює сприятливе економічне середовище для технічного прогресу, раціонального розподілу і використання ресурсів і включає в себе показник економічної ефективності, що охоплює ефективність виробництва, якість продукції і відповідність обсягу виробництва суспільним потребам.

Роль ринкових відносин полягає в забезпеченні визнання значимості, корисності даного продукту і праці, витраченої на його виготовлення. Тобто ринок виступає важливою сполучною ланкою між виробництвом і споживанням і є засобом господарювання, що сприяє підвищенню ефективності виробництва.

На сучасному рівні, в умовах НТР, перемагає той виробник, що пропонує високоякісні товари, а не той, хто реалізує їх по більш низьким цінам. Тобто конкуренція якості прийшла на зміну "цінновій" конкуренції. Міра задоволення потреб окремих громадян, колективних і приватних підприємств, суспільства в цілому визначає корисність продуктів і ефективність виробництва.

Проте корисність, крім відповідності якості продукції споживчому попиту, зумовлена також величиною витрат на задоволення цих потреб.

Високорозвинені капіталістичні країни пішли шляхом роботизації і автоматизації технологічних процесів і робочих місць,

що свідчить про орієнтованість товарного виробництва на підвищення якості продукції, що випускається.

Проте в сучасних умовах науково-технічного прогресу виробництво високоякісних конкурентоспроможних товарів зумовлено рівнем якості праці учених, інженерно-технічних працівників і фахівців, що займаються інноваційною діяльністю по створенню високоефективних ресурсозберігаючих, маловідходних і безвідходних технологій і прогресивного устаткування.

Праця ж робочих, що обслуговують ці технологічні процеси і устаткування, зводиться до функцій контролю і нагляду, що значно знижує вимоги до їх кваліфікації.

Автор дотримується тієї точки зору учених-економістів, що суттєвість ефективності виробництва має тісний зв'язок з її кількісною оцінкою. Для її обчислення необхідно масу створених споживчих вартостей зіставити з сукупними витратами живої і уречевленої праці.

З точки зору ринкової концепції готова продукція повинна бути не просто набором споживчих властивостей і характеристик, а наданий товар повинен подавати допомогу покупцеві в задоволенні його конкретної потреби. Проте треба мати на увазі, що добитися максимальних параметрів якості практично неможливо і не потрібно з точки зору досягнення ефективності виробничо-господарської діяльності окремого підприємства і вимог конкретних сегментів ринку. Тобто постійно виникає проблема обґрунтування, пошуку раціонального рівня співвідношення показників ефективності виробництва і якості продукції. До останніх відносять техніко-економічні параметри якості продукції, а також якість технології її виготовлення і експлуатаційні характеристики.

Критерій економічної ефективності характеризує собою одержання високих результатів суспільної праці у вигляді кінцевого продукту при одночасному зниженні питомих витрат технологічних факторів виробництва і економії ресурсів.

Серед головних показників ефективності виробництва, із системи приватних, виділяються : продуктивність праці, прибуток, фондівіддача, економічні показники якості.

У цей час у високорозвинених країнах світового співтовариства велика увага приділяється якості і обґрунтованості показників оцінки продуктивності праці, проте, в зв'язку з орієнтацією фірм і компаній на підвищення норми прибутку, сучасні менеджери приймають управлінські рішення на основі інформації, зв'язаної з прибутком.

Але показник прибутку в умовах інфляції не є достовірним, його не можна використати для якісного прогнозу розвитку підприємства без відповідного корегування і прив'язування до продуктивності праці.

У свою чергу, орієнтація на зростання продуктивності не є принципово новою формою управління виробництвом, а скоріше, відображає зміщення акцентів із оцінки поточного стану підприємства (що в першу чергу визначається показником прибутку) на оцінку стану в перспективі, що характеризується технологічним і організаційним станом підприємства по відношенню до конкурентів, а кількісно відбивається показником продуктивності праці.

Результати проведеного автором аналізу показників ефективності виробництва дозволяють зробити висновок, що прямого функціонального зв'язку між зростанням продуктивності праці і якістю продукції не спостерігається. У той же час існує взаємозв'язок цих показників, що обумовлено зміною організації виробництва. Тому заходи, які спрямовані на зростання продуктивності праці, або не впливають на якість продукції, або ведуть до її зниження. У той же час заходи, що спрямовані на підвищення якості продукції, на рівні підприємства, як правило, ведуть до зниження продуктивності праці.

2. 2. В цей час у високорозвинених державах світу відчувається негативний вплив на їх економіку технологічної і інвестиційної циклічності. Тому замість довгострокового інвестування в економіку інших країн розпочато повсюди перехід до надання короткострокових кредитів для підтримки обсягу експорту продукції із своїх країн. З цього випливає закономірний висновок, що чималі валютні кошти, на що розраховують країни СНД, в тому числі і Україна, не будуть одержані.

Тому автор поділяє точку зору учених-економістів ІЕП НАН України, що економічна політика України в цілому і регіональна повинна бути скерована на одночасне і комплексне рішення двох завдань : відбудову продуктивності вітчизняної промисловості на основі структурної перебудови і технічного переозброєння виробництва; утворення цивілізованих ринкових відносин.

Основними напрямками стабілізації і ринкових перетворень в промисловому виробництві регіону пропонуються такі :

переведення промислових підприємств держсектору на повне самофінансування і підприємницьку самостійність з відмежуванням від фінансів держави;

структурна перебудова промислового виробництва на основі вдосконалення інвестиційної політики;

лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;
 формування механізму управління функціонуванням економіки.

Враховуючи велику питому вагу підприємств держсектору в загальному обсязі промислового виробництва, доцільно перевести більшість з них, за винятком дотаційних, на повне самофінансування і підприємницьку самостійність. Це дозволить нашій державі одержувати прибуток у формі відсотку на діючий капітал держсектору, акумулювати їх в кредитно-інвестиційних ресурсах економіки і спрямовувати на створення початкового капіталу вже не державного, а приватнопідприємницького сектору, в тому числі і в формі приватизаційних кредитів.

Економічні умови, в яких опинилася промисловість України, обумовлюють необхідність здійснення приватизації в основному за рахунок продажу підприємств (їх структурних підрозділів) або їх акцій на відкритому ринку чи на основі конкурсу інвестиційних програм.

З метою збільшення платоспроможного попиту в умовах відсутності вільного капіталу державі слід широко використовувати практику приватизаційних кредитів, в тому числі безінфляційних кредитів в формі лізингу об'єктів, що приватизуються. Така концепція приватизації, прихильником якої є і автор даної роботи, вирішує ключову проблему ринкових реформ, зв'язану з утворенням самозростаючого ринку капіталу при одночасному поширенні його соціальної бази і реальному зростанні особистих доходів громадян.

Наступним напрямком стабілізації роботи промислових підприємств є структурна перебудова виробництва на основі вдосконалення інвестиційної і інноваційної політики, або так званої структурно-інвестиційної діяльності.

Основне місце в регіональній структурній політиці повинна займати науково-технічна політика, що базується на виборі регіональних пріоритетів. Для промисловості Луганської області такими пріоритетами рекомендуються: розробка і впровадження енерго- та ресурсозберігаючих, а також мало- та безвідходних, екологічно безпечних технологічних процесів; стабілізації роботи паливно-енергетичних та аграрно-промислових комплексів; розвиток машинобудівного виробництва з метою забезпечення засобами виробництва всіх галузей економіки; лібералізація зовнішньоекономічної діяльності.

Без притоку інвестицій в структурну перебудову промислового виробництва монетарні засоби фінансової стабілізації самі по собі не

дадуть довгострокового ефекту, будуть малоефективними і в стратегічному плані безперспективними.

Проведені автором дослідження дозволяють зробити висновок, що здійснення цивілізованої інвестиційної політики в регіоні передбачає наявність відповідної законодавчої бази; податкових і митно-ліцензійних пільг; кваліфікованих кадрів; сучасної інфраструктури інформаційного забезпечення і комунікаційно-сервісного обслуговування інвесторів; альтернативних варіантів інвестиційних проектів; ресурсного забезпечення проектів, що включають іноземні інвестиції.

Аналіз структури і динаміки іноземних інвестицій по галузях економіки Луганської області дозволяє зробити висновок про їх незначне зростання у вугільну промисловість, машинобудування і металообробку, а також для розвитку торгівлі і комерційної діяльності.

Орієнтація області на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків повинна передбачати широке використання кооперативних зв'язків, глибоку переробку сировини, збільшення випуску кінцевої продукції, в першу чергу машинобудування.

Висловлені пропозиції щодо стабілізації промислового виробництва не можуть бути реалізовані без відповідного механізму управління функціонуванням економіки регіону.

Одним з інструментів такого може стати інформаційно-управляюча система, що функціонує як єдина загальнодержавна електронна біржа і забезпечує обробку повного обсягу попиту і пропозицій. Виключаються інформаційні посередники, інформацією оперують самі користувачі, її утворення можливо на базі обласних обчислювальних центрів (або спеціально створених електронних вузлів зв'язку). Найбільш суттєвим достоїнством даної системи є можливість проводити розрахунки на рівні підприємств і регіону.

2. 3. Оптимальний економічний рівень є з'єднувальною ланкою між якістю продукції і ефективністю виробництва. Межі оптимального рівня визначають необхідне співвідношення між витратами на його досягнення і найбільш корисним споживчим результатом.

Дослідження, які проведені автором, дозволяють зробити висновок, що ще на стадії реалізації ідеї і виробництва продукції, дуже важливим з наукової та практичної точок зору є пошук і обґрунтування оптимуму її якості, коли внаслідок конкуренції обсяг виробництва, якість продукції та витрати пристосовуються до програми максималізації прибутку. При цьому кількісно оптимум

якості продукції виражає допустимі межі витрат (максимальні і мінімальні) на підвищення якості. Збільшення витрат понад ці межі недоцільно, тому що при цьому витрати перевищують корисний ефект від підвищення якості. Ціна, що залежить від витрат, стає настільки високою, що виріб перестає користуватися попитом на ринку. З іншого боку, зниження витрат нижче цієї межі може призвести до втрати покупця із-за низької якості виробів.

Ефективність витрат на підвищення якості продукції пропонується визначити як величину корисного ефекту від підвищення якості на одиницю витрат.

Під корисним ефектом слід розуміти будь-яке поліпшення споживчих якостей виробу в результаті здійснення для цієї цілі заходу і відповідних витрат.

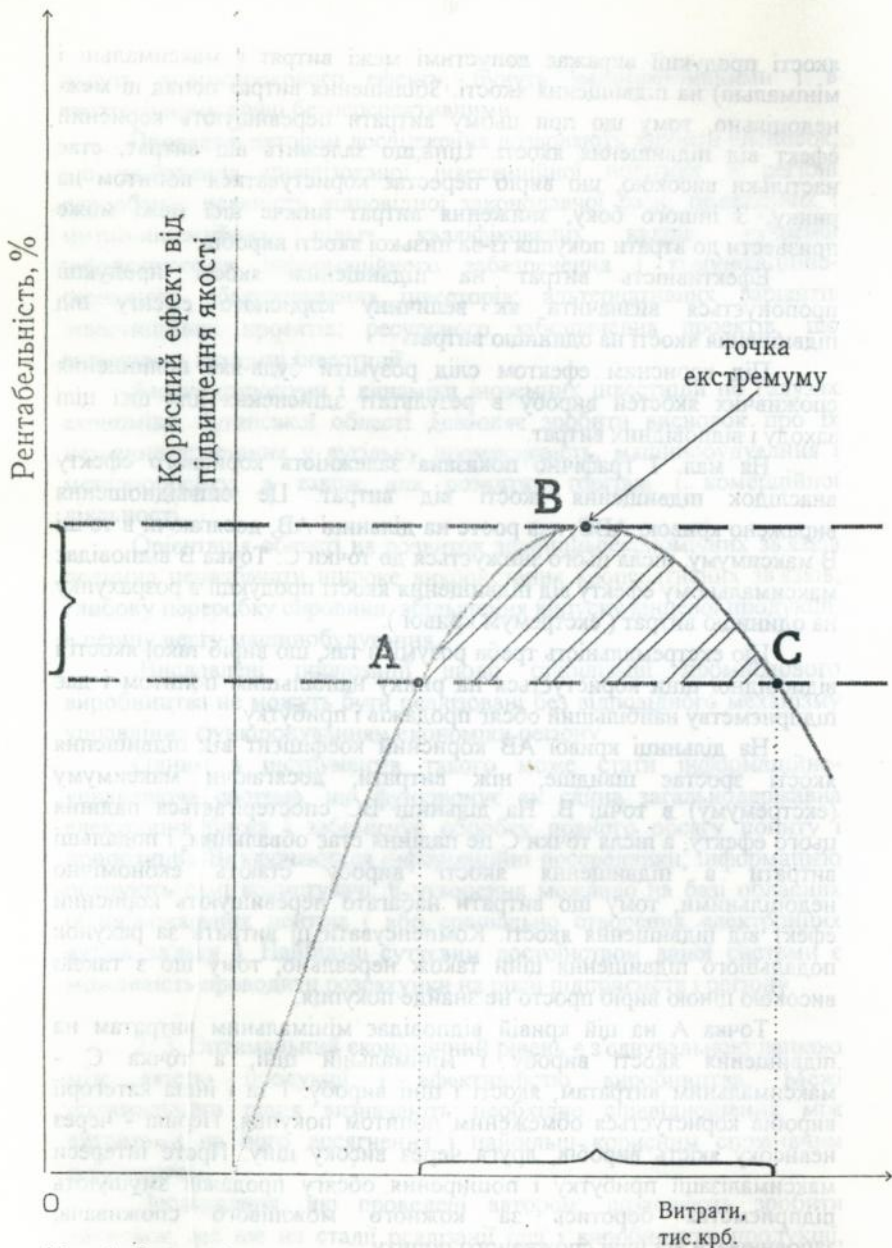
На мал. 1 графічно показана залежність корисного ефекту внаслідок підвищення якості від витрат. Це співвідношення виражено кривою АВС, яка росте на ділянці АВ, досягаючи в точці В максимуму, після цього знижується до точки С. Точка В відповідає максимальному ефекту від підвищення якості продукції в розрахунку на одиницю витрат (екстремум кривої).

Цю екстремальність треба розуміти так, що виріб такої якості і відповідної ціни користується на ринку найбільшим попитом і дає підприємству найбільший обсяг продажів і прибутку.

На ділянці кривої АВ корисний коефіцієнт від підвищення якості зростає швидше, ніж витрати, досягаючи максимуму (екстремуму) в точці В. На ділянці ВС спостерігається падіння цього ефекту, а після точки С це падіння стає обвальним, і подальші витрати в підвищення якості виробу стають економічно недоцільними, тому що витрати набагато перевищують корисний ефект від підвищення якості. Компенсувати ці витрати за рахунок подальшого підвищення ціни також нереально, тому що з такою високою ціною виріб просто не знайде покупця.

Точка А на цій кривій відповідає мінімальним витратам на підвищення якості виробу і мінімальній ціні, а точка С - максимальним витратам, якості і ціні виробу. І та і інша категорії виробів користується обмеженим попитом покупця. Перша - через невисоку якість виробів, друга через високу ціну. Проте інтереси максималізації прибутку і поширення обсягу продажів змушують підприємства боротись за кожного можливого споживача, заповнювати всі ніші споживчого попиту.

Проведені автором обстеження 12 підприємств показали, що питома вага річних витрат на забезпечення якості в загальних витратах на виробництво орієнтовно склали від 2 до 10 %. Причому

Мал.1. Залежність корисного ефекту від витрат у результаті підвищення якості.

на заводах масового виробництва - від 2 до 6%, серійного - від 4 до 8 %, а індивідуального - від 6 до 10 %.

Принциповою основою методики визначення оптимального рівня якості є порівняння різниці між ціною виробу і витратами на забезпечення якості, і відношення прибутку до витрат (рентабельність). Для споживача важлива максимізація різниці, для виготівника - максимізація відношення, тобто одержання максимальної рентабельності.

У показнику рентабельності враховані витрати на забезпечення якості продукції і величина прибутку. Тому для визначення раціональних рівнів продуктивності праці і рентабельності були запропоновані багатofакторні регресивні моделі лінійного виду залежностей продуктивності праці і рентабельності поточних витрат від ряду організаційно-технічних факторів.

Розроблено моделі, які дозволять визначити вплив перелічених факторів на продуктивність праці в розрахунку на 1 робітника ППП - Y_1 і рентабельність поточних витрат - Y_2 . Аналіз факторів і розробка зазначених моделей здійснена на 12 підприємствах провідних галузей промисловості Луганської області.

Оскільки розкид абсолютних значень економічних показників на підприємствах, що обстежилися був надто широкий, вихідні дані подані у вигляді відносних величин.

Різниця чисельних значень факторів коректувались у моделях за допомогою часткових коефіцієнтів еластичності.

З урахуванням коефіцієнту регресії, аналізу і відбору факторів одержано такі рівняння (на прикладі заводу вугільного машинобудування)

$$Y_1 = 53,1 + 7,9 X_1 - 82,83 X_9 + 9,68 X_{11}, \quad (1)$$

$$Y_2 = 1,471 - 1,46 X_2 - 0,07 X_3 + 0,11 X_{12}, \quad (2)$$

де X_1 - фондвіддача, крб.; X_2 - витрати на 1 крб. товарної продукції, крб.; X_3 - питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції; X_9 - питома вага обігових фондів у загальній вартості основних і обігових фондів; X_{11} - рентабельність поточних витрат; X_{12} - питома вага остаточного прибутку в балансовому.

У зв'язку з тим, що в показнику рентабельності відбиваються, як відзначалося вище, витрати на забезпечення якості продукції і

величина прибутку, внаслідок запровадження в рівняння Y_1 замість показника X_{11} функції Y_2 , була збудована узагальнена модель продуктивності праці такого виду

$$Y_3 = 67,34 + 7,9 X_1 - 14,13 X_2 - 0,68 X_3 - 82,83 X_9 + 1,065 X_{12}, \quad (3)$$

Аналіз факторів, що увійшли в рівняння, показав, що в разі одночасного їх впливу на продуктивність праці, приріст її абсолютного значення складає 1,95 %.

З факторів, включених в дану модель, найбільший вплив виявляє X_1 - фондвіддача і X_9 - питома вага обігових фондів в загальній вартості основних і обігових фондів. Після цього за значимістю слідує фактор X_2 - витрати на 1 крб. товарної продукції. Менший вплив на продуктивність праці показників X_3 - питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції і X_{12} - питома вага остаточного прибутку в балансовому.

Виходячи з принципових основ методики визначення оптимального рівня якості, а також враховуючи вихідні дані про величину витрат на забезпечення якості продукції, визначені раціональні рівні рентабельності для підприємств - представників різних типів виробництва.

Для підприємств з масовим типом виробництва норма рентабельності, за умови, що витрати на забезпечення якості продукції складають від 2 до 6 %, можлива в межах 17, 9-22, 5 %.

На заводах серійного типу виробництва, де якість забезпечується витратами в розмірі 4-8% від загальної їх річної величини, раціональна норма рентабельності знаходиться в межах 15,7-20,2 %.

І, нарешті, на підприємствах з індивідуальним типом виробництва, з питомою вагою витрат на якість 6-10%, така норма рентабельності повинна складати 13, 6-17,9 %. Шляхом підставлення в моделі виду Y_1 значень раціональної величини норми рентабельності з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції, розраховуються відповідні значення продуктивності праці і її зміни. Результати розрахунків приведено в табл. 1.

Таблиця 1. Значення норми рентабельності і продуктивності праці, що прогноуються з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції

№ п/п	Тип виробництва завод	Величина норми рентабельності з урахуванням витрат на якість, %	Значення продуктивності праці, млн. крб.	Зниження продуктивності за рахунок витрат на забезпечення якості продукції, %
1	2	3	4	5
1.	<u>Масове виробництво</u> Трубопрокатний завод	17,9 - 22,5	992,8 - 993,2	0,08 - 0,13
2.	<u>Серійне виробництво</u> Завод вугільного машинобудування Завод колінчастих валів	15,7 - 20,2	167,9 - 168,3 160,3 - 160,7	0,23 - 0,48 0,17 - 0,44
3.	<u>Індивідуальне виробництво</u> Завод гірничорядувального обладнання "Горизонт"	13,6 - 17,9	203,5 - 203,9	1,02 - 1,22

Таким чином, аналіз моделей і зроблені розрахунки дозволяють виявити фактори, що найбільш істотно впливають на показники, що вивчаються, а також визначити реальну ефективність застосування розроблених моделей як з точки зору оптимізації економічних показників, так і можливого приросту продуктивності праці і рентабельності.

Такий методичний підхід до рішення проблеми, що досліджується, дозволяє не тільки економічно обґрунтувати раціональний рівень витрат на забезпечення якості продукції, але і перевірити на практиці реальність розрахунків.

2.4. Важливим моментом у підвищенні ефективності виробництва є рівень організації матеріального стимулювання наукової і конструкторської діяльності. Це зумовлено тим, що практичний досвід і результати проведених автором даної роботи досліджень дозволяють зробити висновок про низьку ефективність методів, що застосовуються, і форм стимулювання прискорення технічного прогресу. Для такого висновку є достатньо підстав. Практика знає немало випадків, коли матеріальне стимулювання не призводить до очікуваного зростання продуктивності праці.

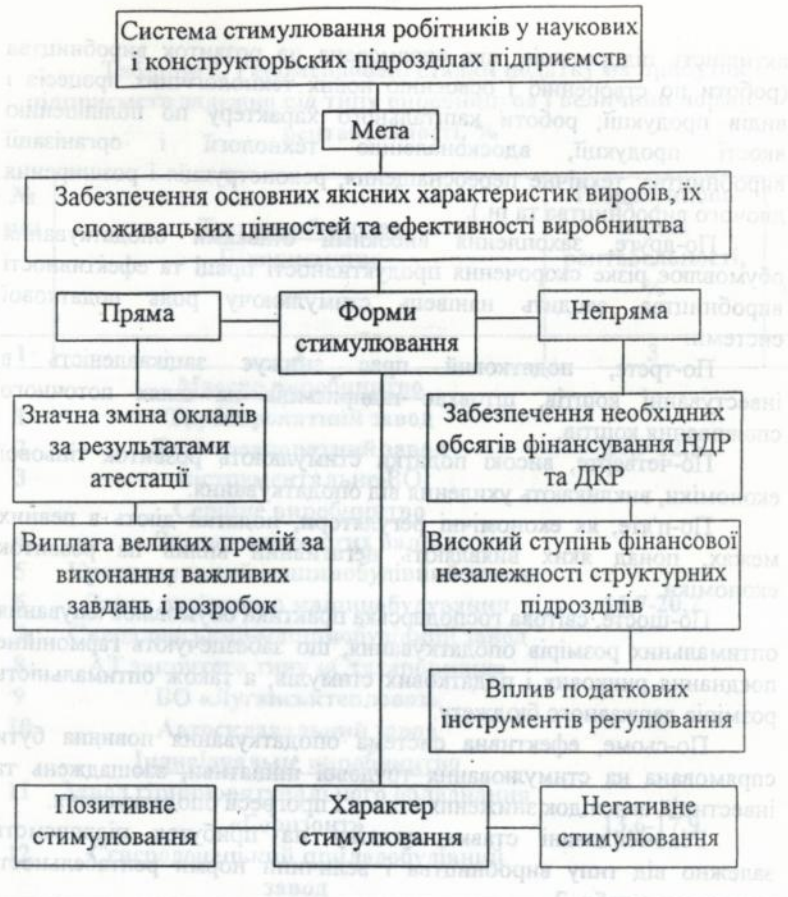
На першому етапі використання матеріальних стимулів вони сприяють суттєвому підвищенню продуктивності праці. Але різке підняття продовжується недовго. За ним слідує застій. Спроби стимулювання зростання продуктивності праці в таких випадках при допомозі подальшого збільшення розмірів премій призводять лише до незначних результатів, а в багатьох випадках витрати на стимулювання перевищують вигоди, що одержують від підняття продуктивності праці.

Велику небезпеку для успішного виконання науково-дослідницьких і конструкторських робіт становить будь-яка спроба визначити формальну залежність між обсягом, термінами досліджень і "прямими" формами стимулювання. Такий зв'язок неминуче призводить до великих відхилень від оптимального варіанту. Помилки в проєктах, викликані поспішністю, зводять нанівець вигоди, одержані від скорочення термінів чи зниження собівартості роботи науково-дослідницьких колективів. Цей висновок відноситься не тільки до творчих робітників, але і до монтажників, які готують і складають дослідні зразки.

При встановленні прямої залежності між обсягом, термінами досліджень і розміром матеріального заохочення конструктори, природно, будуть прагнути до вдосконалення існуючих машин, а не до розробки нових. Адже колектив, що взявся за створення справжньої нової моделі, в разі, якщо розмір премії ставиться в пряму залежність від терміну завершення роботи, собівартості розробки, частіше всього опиняється в менш вигідному положенні, ніж ті, що йдуть по шляху незначних поліпшень.

Випадки негативного впливу прямих форм матеріального стимулювання на якість робіт учених і конструкторів привели до вилучення цих важелів з практики ряду зарубіжних фірм. Вони воліють домагатися успіху іншими засобами (виплата більш високих ставок, ніж в інших організаціях, а також застосування непрямих форм стимулювання). Але окремі випадки невдачі матеріального стимулювання не означають, що їх роль знизилася.

З метою усунення відмічених недоліків та вдосконалення стимулювання автором запропоновано комплексну систему стимулювання робітників, зайнятих інноваційною діяльністю, яка зв'язана з новими формами організації робіт, що базуються на використанні електронно-обчислювальної техніки (мал. 2).

Мал. 2. Комплексна система стимулювання робітників, зайнятих інноваційною діяльністю

Тільки при використанні такої системи впливу можна створити умови для ефективної праці фахівців. Вона включає такі види стимулювання: зміна розміру заробітної плати; преміювання; непрямі матеріальні і моральні форми стимулювання; податкові заходи.

Пропозиції автора по вдосконаленню податкової системи ґрунтуються на положеннях економічної теорії і практики розвитку країн з ринковою економікою.

По-перше, зростання доходів бюджету за рахунок збільшення податкових ставок відбувається до певної величини, після якої знижується виробнича діяльність, зв'язана з інноваціями; ділова

активність підприємств, яка спрямована на розвиток виробництва (роботи по створенню і освоєнню нових технологічних процесів і видів продукції; роботи капітального характеру по поліпшенню якості продукції, вдосконаленню технології і організації виробництва; технічне переоснащення, реконструкція і розширення діючого виробництва та ін.).

По-друге, захоплення високими ставками оподаткування обумовлює різке скорочення продуктивності праці та ефективності виробництва, зводить нанівещь стимулюючу роль податкової системи.

По-третє, податковий прес знижує зацікавленість в інвестуванні коштів, штовхає підприємств на шлях поточного споживання коштів.

По-четверте, високі податки стимулюють розвиток тіньової економіки, викликають ухилення від оподаткування.

По-п'яте, як економічні регулятори, податки діють в певних межах, понад яких виявляють негативний вплив на розвиток економіки.

По-шосте, світова господарська практика обумовлює існування оптимальних розмірів оподаткування, що забезпечують гармонійне поєднання ринкових і податкових стимулів, а також оптимальність розмірів державного бюджету.

По-сьоме, ефективна система оподаткування повинна бути спрямована на стимулювання трудової ініціативи, заощаджень та інвестицій внаслідок зниження ставок і прогресії оподаткування.

Рекомендовані ставки податку на прибуток підприємств залежно від типу виробництва і величини норми рентабельності приведено в табл. 2.

Розроблені автором пропозиції по вдосконаленню системи оподаткування спрямовані, в першу чергу, на залучення додаткових вітчизняних та іноземних інвестицій для реалізації інновацій технічного і організаційного характеру, що стимулюють розвиток і підвищення ефективності промислового виробництва, першочерговий розвиток підприємств і виробництв пріоритетних галузей промисловості.

2.5. Проблема формування оптимального рівня якості і ефективності пов'язана з рішенням комплексу завдань по управлінню факторами, що впливають на них. Для їх реалізації необхідно вдосконалення економічних і організаційних методів управління, що включають регулювання, планування, господарський розрахунок, матеріальне стимулювання, оподаткування, ціноутворення, а також організаційне і нормативно-законодавче регламентування.

Таблиця 2. Рекомендовані ставки податку на прибуток підприємств залежно від типу виробництва і величини норми рентабельності, %

№ п/п	Тип виробництва Підприємство	Розрахункова норма рентабельності, %	Ставка податку на прибуток, %
1	2	3	4
	<u>Масове виробництво</u>		
1	Трубопрокатний завод		
2	Електроапаратний завод	17,9-22,5	45
3	Інструментальне ВО		
	<u>Серійне виробництво</u>		
4	Завод колінчастих валів		
5	Краснолуцький машинобудівний завод		
6	Завод вугільного машинобудування	15,7-20,2	40
7	Свердловський машинобудівний завод		
8	АТ закритого типу «Стахановмаш»		
9	ВО «Луганськтепловоз»		
10	Автоскладальний завод		
	<u>Індивідуальне виробництво</u>		
11	Завод гірничорятувального обладнання «Горизонт»	13,6-17,9	35
12	Свердловський приладобудівний завод		

На сучасному етапі розвитку виробництва і науково-технічної революції в високорозвинених країнах світового співтовариства у вигляді елементів механізму управління використовуються програмування, регулювання економіки, суспільних відносин і духовного життя, які сприяють послабленню ринкового стихії.

Матеріальне виробництво, процес праці, розподілу і споживання неможливі без певної організації, яка здійснюється за допомогою управління. В суспільстві склалися два типи механізму управління - стихійний і свідомий. При стихійному механізмі упорядковувачий та управлінський вплив на систему є усередненим результатом зіткнення і перехрещування різноманітних, нерідко суперечливих одна одній сил, маси випадкових одиничних актів;

його дія автоматична за своєю природою і не вимагає втручання людей. До нього відносять ринковий механізм.

Поряд із стихійним механізмом управління на будь-якій стадії розвитку суспільного виробництва діють свідомі методи управління, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на процеси, що відбуваються у виробництві і суспільстві в цілому. Такі економічні категорії як ефективність виробництва, прибуток, ціна, якість продукції виступають елементами такого цілеспрямованого механізму управління розвитком матеріального виробництва.

У господарській практиці країн світового співтовариства використовувались і використовуються економічні, адміністративні, організаційні, соціально-психологічні, правові та системні методи управління, що відносяться до категорії свідомих методів управління, які взаємопов'язані один з одним.

Під управлінням треба розуміти процес постановки мети і відповідно до неї розробки програми, а також процес забезпечення їх реалізації. В цій роботі обґрунтовуються пропозиції щодо формування економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва. Він базується на вдосконаленні економічних і організаційних методів управління. Перші включають питання регулювання і планування виробництва, оподаткування, ціноутворення, стимулювання на основі маркетингового вивчення ринку, формування цілей і завдань виробничої і комерційної діяльності.

Дослідження суттєвості різноманітних типів економічних систем і їх ознак, двох видів механізмів управління, а також існуючих методів управління економікою дозволили авторові виробити схему управління ефективністю виробництва на рівні промислового підприємства, яка включає основні ланки та елементи механізму управління.

Метою зазначеного механізму є забезпечення рентабельності виробництва на основі підвищення якості і конкурентоспроможності продукції.

Методи управління використовуються економічні та організаційні. Інструментами управління є бізнес-план підприємства і економіко-математична модель розвитку виробництва на основі визначення раціонального рівня рентабельності з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції.

Перший із них заснований на маркетинговому вивченні ринку і формуванні цілей і завдань виробничої і комерційної діяльності.

Блоком, що забезпечує досягнення цілей і реалізацію завдань, є науково-технічні заходи і заходи по вдосконаленню організації

виробництва, праці та управління. Вони включають заходи, що спрямовані на поширення виробництва, технічне його переозброєння, реконструкцію, а також, забезпечують ефективне використання матеріально-технічних ресурсів і охорону навколишнього природного середовища.

Другий інструмент механізму управління - економіко-математичні моделі. З їх допомогою розраховано раціональні рівні рентабельності і продуктивності праці з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції для підприємств-представників різних типів виробництва.

В заключній частині дисертації на основі теоретичних досліджень сформульовано висновки, приведено результати аналізу, викладено найбільш важливі положення концепції формування економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва.

Основні з них :

1. Ефективність виробництва треба розглядати з урахуванням показників якості, оскільки в ринкових умовах високоякісна продукція стає основним фактором ефективного функціонування підприємств.

2. Одним з основних шляхів стабілізації промислового виробництва є його інтенсифікація, яка здійснюється паралельно з вдосконаленням економічного механізму забезпечення ефективності.

3. З метою утворення необхідного первинного капіталу для стабілізації вітчизняної економіки і здійснення ринкових перетворень, на сучасному етапі реформування, пропонуються підприємства державного сектору, тому що відсутні інші розвинені продуктивні сили.

4. Основними напрямками стабілізації і ринкових перетворень в промисловому виробництві регіону треба вважати : переведення більшої частини підприємств держсектору на повне самофінансування і підприємницьку самостійність; створення механізму приватизації підприємств, не спроможних функціонувати в зазначеному режимі; структурна перебудова на основі вдосконалення інвестиційної політики; лібералізація зовнішньоекономічних відносин; формування механізму управління функціонуванням економіки на всіх рівнях.

5. У показнику рентабельності враховані витрати на забезпечення якості продукції і прибуток, тому для визначення раціонального рівня рентабельності і продуктивності праці, розроблено багатфакторні регресійні моделі лінійного виду для підприємств - представників різноманітних типів виробництва.

6. Аналіз моделей і проведені розрахунки дозволяють виявити фактори, що найбільш істотно впливають на показники ефективності, а також визначити реальну ефективність застосування розроблених моделей.

7. Запропоновано комплексну систему стимулювання робітників, які зайняті інноваційною діяльністю. Система включає такі види заохочень: зміна розміру заробітної плати; преміювання; непрямі матеріальні і моральні форми стимулювання; податкові заходи.

Приведені в роботі результати досліджень і практичної апробації основних положень дають підставу вважати, що використання запропонованого механізму управління і рекомендацій по стабілізації роботи підприємств буде сприяти підвищенню ефективності промислового виробництва.

3 Список опублікованих робіт, в яких відображені основні результати дослідження

1. Клияненко Б.Т., Замуруев В.Н. Состояние инновационной политики в Украине // Проблемы предпринимательской деятельности в условиях свободной экономической зоны: Тезисы докладов региональной науч.-практ. конференции 28.04.94г., - г.Антрацит Луганской обл. - Луганск: ИЭП НАН Украины, 1994.- с.29-32.

Особистий внесок автора: проаналізовано і виявлено причини погіршення інноваційної діяльності.

2. Клияненко Б.Т., Замуруев В.Н., Маслова Г.Н. и др. Предложения по формированию оптимального уровня качества продукции и производительности труда (научный доклад). - Луганск: ИЭП НАН Украины, 1995. - 69 с.

Особистий внесок автора: розроблено пропозиції щодо оптимізації рівня показників ефективності виробництва.

3. Клияненко Б.Т., Осыка А.П., Замуруев В.Н. и др. Резервы повышения эффективности производства и качества продукции в период перехода к рыночной экономике (научный доклад). -Луганск: ИЭП НАН Украины, 1995. - 29 с.

Особистий внесок автора: виявлено резерви підвищення ефективності виробництва.

4. Клияненко Б.Т., Замуруев В.Н. Оптимизация затрат на повышение производительности труда и качества продукции // Экономические, организационные и социальные проблемы развития стран содружества: производительность и рынок труда, внешнеэкономические связи: Тез. докл. международного науч.-практ. семинара, Донецк, апрель 1996 г. - Донецк: Донецкий гос. ун.-т, 1996. - С.278-279.

Особистий внесок автора : викладено методичний підхід до оптимізації витрат на зростання показників ефективності виробництва.

5. Клияненко Б.Т., Осыка А.П., Замуруев В.Н. и др. Влияние научно-технических инноваций на эффективность производства (препринт научн. доклада ИЭП НАН Украины). - Луганск: ИЭП НАН Украины, 1996. - 21 с.

Особистий внесок автора : досліджено вплив інновації на показники ефективності виробництва.

6. Замуруев В.Н. Экономический механизм обеспечения эффективности промышленного производства (препринт научн. доклада ИЭП НАН Украины). - Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996. - 32 с.

7. Клияненко Б.Т., Замуруев В.Н., Осыка А.П. и др. Повышение эффективности промышленного производства (научно-методические рекомендации). - Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996. - 16 с.

Особистий внесок автора : розроблено пропозиції щодо стимулювання інноваційної діяльності і вдосконалення системи оподаткування підприємств.

Summary

Zamuruyev V.N. The Economic Mechanism of Production Efficacy Security (on the example of industrial enterprises).

The dissertation is made as a manuscript to competition of the science degree of the candidate of the economic science under the speciality 08.06.01 - the enterprises economic and forms of economy. The Institute of Industrial Economic of the Ukrainian National Academy of Science, Donetsk, 1996.

The methodical positions and practical references to forming the economic mechanism of security the efficacy of industrial production on the basis of definition the optimum level of profitability with calculation of

the expenses for the security of production quality are developed and worked out in the dissertation.

Аннотация

Замуруев В.Н. Экономический механизм обеспечения эффективности производства (на примере промышленных предприятий).

Диссертация в виде рукописи на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01. - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Институт экономики промышленности НАН Украины, Донецк, 1996.

В диссертации развиты методические положения и разработаны практические рекомендации по формированию экономического механизма обеспечения эффективности промышленного производства на основе определения оптимального уровня рентабельности с учетом затрат на обеспечение качества продукции.

Анотація

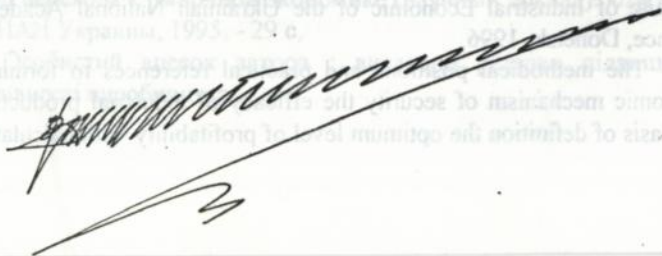
Замуруєв В.М.

Економічний механізм забезпечення ефективності виробництва (на прикладі промислових підприємств)

Дисертація у вигляді рукопису на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 - економіка підприємств і форми господарювання. Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк, 1996

У дисертації розвинуто методичні положення і розроблено практичні рекомендації по формуванню економічного механізму забезпечення ефективності промислового виробництва на основі визначення оптимального рівня рентабельності з урахуванням витрат на забезпечення якості продукції.

Ключові слова : ефективність, якість продукції, продуктивність праці, управління, інвестиції, інновації, ринок

№ 20.255

Підп. до друку 25.10.96 г. Формат 60x84/24. Папір друк.№3.
Обл. Вид. арк. 1. 0. Тираж 100 прим. Замовлення № 28
Інститут економіки промисловості НАН України.
340048, Донецьк, Університетська, 77.
Ротапринт ІСП НАН України.

424669

AB 36.377

Печатно-полиграфический завод "Дружба" г. Киев, ул. Тараса Шевченка, 100
Одн. Бух. збр. 1. 0. Тираж 100 экз. Заказ № 18-18
Институт экономики промышленности НАН Украины
340048, Донецк, Укрainе
Печатня ИТН НАН Украины